

¹Р.Б. Сұлтанғалиева*, ²Ж.Ж. Харисова

М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті,
Орал, Қазақстан

E-mail: ¹r.sultangalieva@mail.ru, ²zharkynay.kharisova@bk.ru

ORCID ID: ¹0000-0003-3125-3759, ²0000-0002-6330-287X

Әдеби туындыдағы заттық әлемді эстетикаландыруда поп-арттың көркемдік қызметі

Аңдатпа: Өнер түрлерінің адамзат сұранысына сәйкес өзгеріп, дамуы – заңды құбылыс. Соғыстан кейінгі жаңа әлемдегі жаңа адамдар постмодернизм пайда болғалы бері "постадам" атауына ие болды. Постадамның сұранысы, дүниеге көзқарасы өзіне дейінгі қоғамдық кезең адамдарынан мүлдем бөлек болды. Постмодернизм пайда болған дәуірдегі адамдардың соғыс бітіп, тұтынушылық дәуірге көшкеннен соң құндылықтары өзгерді, дүниенің мәнін басқа заттардан іздей бастады. Өнер түрлеріндегі синтез бен қоғамдағы әлеуметтік құндылықтардың өзгерісі негізінде әдебиетте де сан алуан өзгерістер орын алды. Постмодернизмдегі көркемдік бағыт ретінде қалыптасқан поп-арт оған айқын дәлел. Поп-арт мәдениетке өз уақытында, сұраныс жоғары уақытта келді. Сол уақыттарда жазылған шығармалардың көпшілігінде поп-артқа тән көркемдік ерекшеліктер көріне бастады.

Мақалада поп-арттың ерекшеліктерін және сурет, мүсін, дизайн өнеріндегі көріністерін қарастыра отырып, салыстырмалы түрде әдеби көркем туындыда көрініс табу мүмкіндіктері туралы айтылады. Тұтынушылық қоғамындағы адамдардың өзіне дейінгі адамдардан айырмашылығы, не нәрсені биік қойғандығы шығарма кейіпкерлерінің бейнесі арқылы ашыла түскен. Сол шығарма кейіпкерлеріне заттық әлем объектілерінің әсері, заттық әлемнің адамдардың өмірінде алатын орны туралы шығармалардан дәлелдемелер келтіріледі. Тәуелсіздік кезеңіндегі әдеби шығармалар зерттеу объектісі ретінде алынып, ондағы поп-арттың көріністері анықталады. Әлемдік мәдениеттің бір бөлігі ретінде қазақ әдебиетіндегі жаңа адам үшін заттық әлем объектілерінің ашқан жаңа көкжиектері, абстрактілі әлемнің поэтикаланған мәнінің көрініс табуына қатысты теориялық мәліметтер келтіріледі. Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін пайда болған поп-арттың қазақ әдеби шығармаларындағы детальді түрде қолданылу ерекшеліктері сараланады. Туындылардағы заттардың эстетикалануы мен ол заттарды көкейге түйю контекстінің ұйымдастырылған тұстарынан мысалдар келтіріледі.

Түйін сөздер: өнер, бұқаралық тұтыну, көркемдік бағыт, постмодернизм, поп-арт, абстракционизм.

Кіріспе

Поп-арт – екінші дүниежүзілік соғыстан кейін пайда болған көркемдік қозғалыс. Бұл бейнелеу өнері мен мәдениетті біріктіретін көркемдік арна ретінде постмодернизмде қалыптасты.

Поп-арт термині «эйгілі» немесе «қоғамдық өнер» деп аударылатын ағылшын тіліндегі «popular art» сөзінің аббревиатурасынан пайда болды. Бірінші рет бұл атауды британдық өнертанушы Лоуренс Аллоуэй 1958 жылы «Өнер және БАҚ» мақаласында қолданады. Екінші дүниежүзілік соғыстан соң Америка есін жиғаннан кейін, елде қарқынды экономикалық қалпына келтіру басталды, ол технологиялар мен бұқаралық ақпарат құралдарының жетістіктерімен ұштасып, «тұтынушылық мәдениеті» деген атауға ие болды. Тұрақты жоғары кірісі бар және бос уақыты көп адамдардың мәдениеті. Соғыс жылдарында кеңейіп, күшейе

түскен сала енді жаппай тұтынушы сұранысын шаш бигудилері мен қарапайым кір жуғыш, ыдыс жуғыш мәшинелер, жарнамаларға сәйкес бақыттың символы болған жылтыр жаңа конвертировкаға дейінгі әр түрлі өнімдермен толтыра бастады. Тұтыну мәдениетін елеулі қолдау теледидарларды дамыту және баспа жарнамасындағы жаңа тенденциялар көрініс тауып, мұнда графикалық бейнелер мен танымал логотиптерге назар аударылды, олар визуалды бай әлемде таңдалған объектілер деп танылды.

Америкада осы уақытта поп-өнердің пайда болуы кездейсоқ емес. Уақыт рухына сүйене отырып, жаңа суретшілер универсалды шындық пен терең жеке тәжірибенің көрінісі ретінде абстракцияға сүйенетін қазіргі американдық кескіндеменің барлық стандарттарын қатаң сынады ([// https://artchive.ru/encyclopedia/2635~Pop_art](https://artchive.ru/encyclopedia/2635~Pop_art)).

Поп-арт тұтыну поэтикасынан шыққан жаппай тұтынудың технологиялық индустриалды қоғамының типтендірілген өнімі болды. Поп-арт суретшілері қалалық мәдениетті жаппай өндірудің өзіндік поэтикасын қарапайым және ұсақ-түйек заттардан, оқиғалардан, қимылдардан, тұтынушылар ортасында және коммерцияланған шындықтан таба алды. Голливудтың фильмдеріндегі және газет-журнал фотосуреттеріндегі, жарнамалардағы, плакаттардағы, газеттердегі, тұрмыстық заттардағы, комикстердегі, фантастикалық шығармалардағы, көше тақталарындағы және сол секілді объектілердегі технологиялық прогреске негізделген өмір сүру ортасындағы заттар поп-арт көріністеріне айналды. XX ғасырдың ортасында америкалық адамның күнделікті өмір сүру ортасы мен жалған рухани азығын құрайтын барлық нәрселерде поп-арт көріністері көрінеді деген ойлар қалыптасты. Бұқаралық мәдениеттің элементтері мен бейнелерін күнделікті өмірден алып тастап, оларды өздері қалыптастырған көркемдік кеңістік аясында орналастыра отырып, поп-арт өкілдері өз туындыларын бұқаралық стереотиптердің жаңа семиотикалық ортасында қалыптастырды.

Поп-арт – абстракционизм мен неоабстракционизмнің Батыс өнерінде ұзақ үстемдік етуі туғызған, «заттыққа деген сағынышты» көркемдік қанағаттандыру. Кейбір зерттеулер поп-артты нысансыз (затсыз) өнерге үн қату ретінде қарастырады. «Абстрактілі өнер суреткер мен көрермен үшін өзінің жаңа көкжиектер ашу мүмкіндіктерін сарықты. Сөйтіп, келесі онжылдықта осынау өнер табиғатына тән функцияны поп-арт қабылдап алды» (Lippard, 1966:9). Өнердегі жаңашыл бағыт ретінде пайда болған поп-арт мүмкіншіліктері бұқаралық қарым-қатынастардағы қажеттіліктер мен реттеуші объектілер төңірегінде көрініс таба бастады.

Бүкіл заттық әлемді эстетикаландыру осы өнердің қағидасына айналады: «Көшедегі күресіндерде жатқан кез келген заттан көркемдік құндылық іздеп табуға болады» (XXXII Espasizione Biennale Internationale d arte, Venezia, 1964:9).

Әдістер

Постмодернизмнің көркемдік бағыттарының бірі ретінде қалыптасқан поп-арттың әдебиеттегі көрініс табу ерекшеліктерін анықтау үшін міндетті түрде өнераралық, пәнаралық зерттеу әдістерімен талданады. Әдебиеттегі заттық әлемнің ерекшеліктерін тану үшін алдымен жалпы постмодернизмдегі поп-арттың ерекшеліктері мен пайда болуына себепкер болған жайттарды анықтап, поп-арт зерттеушілерінің пікірлерімен таныс болған абзал.

Лоуренс Эллоуэйдің «Өнер және БАҚ» мақаласы, Хилтон Крамердің «The New York Times» газетіне жазған пікіріне, Юрий Боревтің "Эстетика" еңбегіне және Вилли Бонд, Ричард Гамильтон, Рой Лихтенштейн, Евгения Сидельникова сынды ғалымдар мен поп-арт өкілдерінің еңбектеріне, берген анықтамаларына тоқталып, осы деректер негізінде қазақ әдеби шығармаларындағы заттық әлемге талдау әдісін жүргізу арқылы, поп-арт детальдері анықталады.

Поп-арт көріністерінің философиялық мәнін түсіну үшін поп-арт бағытындағы суретшілер мен мүсіншілердің өнер туындыларына міндетті түрде шолу жасау қажет. Ричард Гамильтонның «Сонымен, бүгінгі біздің үйлерді ерекше әрі тартымды етіп тұрған не?», Марсель Дюшанның "Фонтан", Рой Лихтенштейннің "Жылаған қыз", Рон Магнестің "Summer of Love", Пол Ван Скоттың "VW Bus pop art" атты еңбектерінің және Джим Дайн, Джаспер Джонс, Ален Джоунс, Роберт Индиананың өнер туындыларының орындалу техникасына емес,

автордың айтар ойына тоқталып, негізгі ойлары қарастырылады. Теоретиктер мен авторлар шығармашылығын қарастырып, өнер түрлеріндегі ерекшеліктеріне салыстыру жүргізіледі. Теориялық анықтамаларға тоқталып, практикада жүзеге асырылу ерекшеліктеріне назар аударып, өнераралық салыстыру әдісін қолдана отырып, поп-арттың негізгі көркемдік мәні анықталады.

Нәтижелер

Әдебиеттану саласында әлі күнге дейін поп-арттың әдебиетте кездесу жағдайларына қатысты жазылған нақты теориялық анықтамалар мен ғылыми еңбектер кездесе қоймайды. Десе де, поп-арттың өнертануда алатын орны айтарлықтай маңызды. Поп-арт туралы өз еңбектерінде жазған ғалымдар аз емес.

Поп-арт түсінігі толықтай ашылып жазылған, өнертану саласындағы құнды еңбектердің бірі – Юрий Боровтің "Эстетика" атты еңбегі. Бұл еңбекті автордың ғана емес әртүрлі америкалық, европалық ғалымдар пікірлері де кездеседі.

Ю.Боровтің пікірінше: «Жапырайған автомобильдер, сарғайған фотосуреттер, газеттер мен жәшіктер-ге жапсырылған жарқағаздар (афишалар) қиындылары, шыны қалпақ астындағы тауық тұлыбы, майлы ақ бояумен боялған жыртық бәтеңке, электр моторлары, ескі дөңгелектер немесе газ плиталары – поп-арттың көркемдік жәдігерлері» (Боров, 2020: 301).

Батыс сыншылары мен эстетикашыларының бағамдауына сәйкес, поп-арт – «антиөнер» (Г.Рид), «өнерді бұрмалау» (Плантер), «паноптикум мен күресіннің қоспасы» (Карл Боров), «америкалық шындықтың айнасы» (Вилли Бонд), «тұтынушы арманын бейнелеп көрсету» (Ричард Гамильтон), «үйлесімділіктің синонимі болып саналатынның бәрін қорлау (А.Боске), «қарабайыр заттардың дерексіз қасиеттеріне назар аударудың амалы» (Рой Лихтенштейн) деген анықтамалар берген (Боров, 2020: 301).

Жылдардан-жылдарға, замандардан-замандарға өнер иелері өнер түрлерін ұрпақтан-ұрпаққа жалғастырып, "өзегін" табыстап отырды. Ал өнерге ерекше жаңалық боп енген поп-арт "өнер ошағын қорғаушыларға" ұнай қоймағаны, жоққа шығаруға тырысқандары белгілі. Лоуренс Эллоуэй болса, "Британия попының дамуы" атты еңбегінде: «Бүгінгі таңда живопись өнерінің туындылары мен танымал журналдар, классикалық поэзия, бұқаралық аудиторияға арнап түсірілген фильмдер жаңа мәдени континуум шеңберінде өмір сүреді» - деген пікірін қалдырған болатын (Alloway, 1968: 41).

Осы аталған еңбектерді және ғалымдардың берген анықтамалары мен пікірлерін саралап, мәлімет алу нәтижесінде қаламгерлер Дидар Амантай, Сафина Ақтай, Әлішер Рахат шығармаларындағы поп-арт элементтерінің көркемдік қызметі анықталды.

Шығармаларды талдап, детальдерді анықтау барысында келесідей мәселелерді саралап, нәтижеге қол жеткізілді:

- поп-арттағы бейнелеу өнерінің көркемдік тәсілдерінің әдеби шығармаларда сомдалу ерекшеліктері анықталды;

- автор тарапынан объектілерге акцент қою арқылы, жаңа мағына берудің маңызы сараланды;

- әдеби туындыдағы заттардың поэтикалық мәнге ие болғаннан соң, жаңа қызмет атқару көріністерінен дәлелдер келтірілді;

- әдеби туындыдағы заттық әлем объектілерінің "иеленушісінің" тұлғасын ашудағы ерекше қызметі айқындалды.

Талдаулар

Поп-арт шынайылықтан абстракционистік түрде бас тартып, материяны қарама-қарсы мәнде түсіндіреді. Поп-арт нысанына айналған әрбір зат, мысалы, шығармадағы реквизиттер өзінің бастапқы мәнінен айырылып, поэтикалық шығармаға айналады. Яғни, заттардың поэтикалану құбылысының орын алуы поп-арт принципіне айналады.

Поп-арт пайда болған бастапқы уақыттардағы, заттар практикалық мәнін жойғанда ғана өзге мәнге ие болады деген түсінікті қазіргі теоретиктер құптамайды. Тұрмыстық заттардың қолданыс аясынан шығып, көне жәдігерге айналып, музей стенділеріне шығуын күтудің маңызы жоқ. Иеленушіні нақтылай отырып, поп-арт «бұқаралық тұтынуға» түсуге тиісті затты

немесе бұған дейін тұтытуда болған, қызметі өткен, ескірген, бірақ өзінде әлі де адам пайдаланғандығының таңбасын сақтаған (ұсталған газ плиталарының, шиналардың, жиһаздардың) затты немесе кейбір көзқарастарға сәйкес қазіргі қолданыстағы заттарды поэтикаландырады. Бұл Майкл Райанның «Жаңа тарихшылдық» сарындағы ғалымдар тарихи зерттеудің ежелгі үлгісіне қайта ат ізін салған жоқ. Олар француз постструктуралистік теориясын, сонымен қатар мәдениеттің антропологиялық теориясын қолайлы көрді. Мұндай ғалымдар, мәселен, Стивен Гринблатт, әдебиетті сол кезде үстем болған ұжымдық нанымдармен, элеуметтік тәжірибелермен және мәдени дискурстармен ортақ желіде түсіну керек деп ұйғарды. Гринблатт тарихи мәтіндерден байқаған риторикалық амалдардың сарынын әдеби шығармалардан да көреді», - деген тұжырымдамасымен сәйкес келеді (Райан, 2019:165). "Тарихты жылдамдату" арқылы заманауи қолданыстағы заттарды поэтикаландырып, эстетикалық нысанға айналдыру әбден мүмкін нәрсеге айналды. Поп-арттың негізгі идеясы – белгілі бір уақыт кезеңінде ғана маңызды лездік мағынадағы өнер түрін құру. Сол себепті де шығармашылық объектісі ретінде арналған объектілер қарапайым күнделікті өмір заттарынан алынған.

Поп-арт әдебиетте қалай көрініс табуы мүмкін? Поп-арт арқылы тұтырудың эстетикаланған фетишизмі, заттарға табыну пайда болады. Поп-артқа тән заттарды эстетикалау мен идеалдандыру өнер салаларында талай рет ұшырасқан. Поп-арт өзіне нысан етіп алатын тұрмыстық заттар, дүкен атауы жазылған тақтайшалар немесе жарнама қағаздары, ескірген киімдер әдеби шығармаларда да кездеседі. Ал оларды поэтикаландыру әдебиетте де орын алуы әбден мүмкін. Мысалы Дидар Амандайдың "Мен сізді сағынып жүрмін атты" повесіндегі мына жолдарға назар сала кетсек:

«Жалын ұлғайып келеді. Пештің аузына дейін серпіліп барып тоқтайды. Ол шегініп, арқасын есікке сүйеп отырды. Көрші бөлмеден қызыл күрең бояуы оңған үлкен ағаш төсектің аяқ шеті қылтиып көрінді» (Амантай, 2004: 118). Поп-арт қағидаларымен байланыста қарасақ, өзгемен көңіл қосып, Ғалиябану лайлаған қызыл күрең бояуы оңған үлкен ескі ағаш төсек. Бұл заттың бастапқы мәні жатын орыны, демалыс ұғымымен ұштастырылса, енді бастапқы мәнінен айырылды. Тұтынушысымен қатынастағы ендігі ие болған мәні опасыздыққа ұшыраған, маңызынан айырылған ескі зат қана.

Негізінен, поп-арт қоғамдық проблематикаға жанаспайды. Поп-арттың кейбір заттары – тұрмыс эстетикасына, басқалары – көрме-сөрелерді (витриналарды) безендіру өнеріне ықпалын тигізді. Мысалы, поп-арттың алғашқы өкілдерінің бірі Энди Уорхол поп-артқа "бұқаралық-элиталық" қарама-қарсылық тұрғысынан қарап, "поп-арт жалпыхалықтық, яғни, қарапайым халыққа да, элита өкілдері үшін де түсінікті өнер" деген анықтама берген болатын. Өз туындыларында жарнамалық стикерлер, "Кэмпбэлл" сорпасы, "Кока-кола" сусынының логотиперімен қатар, бүкіл халық тұтынатын үйдегі жабдықтарды, тіпті көкөністер мен жемістер суреттеріне дейін поп-арт объектісіне айналдырған болатын. Осы анықтама төңірегінде Сафина Ақтайдың Сафина Ақтайдың «Мүлдем жарық жанбайтын терезе» атты әңгімесінің ең соңғы сөйлемдеріне назар аудардым:

«Жаңбыр жауды ма, қар ма?

- Қар аралас жаңбыр сияқты.

- Бәсе. Аяғым малмандай су.

Аздаған қарбаластықтан соң, үйдегі үнсіздікті ескірген тоңазытқыштың дыбысы бұзды» (https://adebiportal.kz/en/news/view/safina_aktai_muldem_zharik_zhanbaitin_tereze__22442).

Бұл жолдарда поп-арт нысанына айналарлық мәнге ие болып тұрған, әрине, тоңазытқыш. Бұқаралық тұтынушылық аспектіден қарағанның өзінде сурет немесе мүсіннен айырмашылығы – шығармада заттардың ие болатын мәнінің шығармадағы иеленуші кейіпкерлермен қатынаста саралану ерекшелігі. Себебі нақты кейіпкерлер көрсетілгендіктен, жекешелену болуы заңдылық. Бұл жерде тоңазытқыштың тоңазыту, салқындату қызметі екінші дәрежеге түсіп, болып жатқан оқиғаларды өзге арнаға бұрушы немесе мүлдем тоқтатушы рөліне ие болып тұр.

Поп-арт "адамдарға ең жақын, қолданысқа ие заттарға әдемілік дарыту, философияға протест" мәнінен туғандығы белгілі. Массалық тұтыну заттарына айналған бірден-бір маңызды

әрі күнделікті тұтытудағы нысандар – қоғамдық көліктер. Бірнеше адамға қатысты тұтынушылық тұрғысынан әртүрлі мәнге ие бола алады. Қоғамдық көліктер поп-арт бағытын ұстанып жүрген суретшілердің ішінде Рон Магнестің "Summer of Love", Пол Ван Скоттың "VW Bus pop art" және т.б. поп-арт туындыларына арқау болды. Дидар Амантайдың "Шаһардағы жаз" әңгімесіндегі қоғамдық көліктер туралы диалогқа тоқталсақ:

«Троллейбустар, автомобильдер нөпірі, сапырылысқан халық.

– Бірақ, троллейбусқа мінсем, жастық шағым есіме түседі.

– Трамвайға да.

– Естеліктер күймесі.

– Шын.

– Оның көзін құртты ғой, күнге шомылған биқасап шаһардың сәні еді.

– Неғұрлым ескі болса, соғұрлым құнды көлік-тұғын» ([//http://teledidar.kz/posts/533](http://teledidar.kz/posts/533)).

Бұл жердегі заттардың живопись немесе мүсін өнерінен, интерьер дизайннан әдебиеттегі поп-арт қолданысының бір артықшылығы – автор мән-мағына жүктеуді көрермен шешіміне қалдырады немесе өзіндік мағына жүктей алады. Қоғамдық көліктерге автор белгіленген екі аялдама арасындағы тасымалдаушыдан бөлек, уақыт пен кезеңдер арасындағы тасымалдаушы ретінде үстеме мағына берген. Сурет өнеріндегі "назар аудартушылық" жарық пен түс қоюлығын, контрастты арттыра бейнелеу болса, әдебиетте ол нақты бір затты таңдап ала отыра акцент қоюшылық арқылы көрінеді деп ой түйіндей аламыз.

Әлішер Рахаттың "Үздіксіз әуез" атты әңгімесінде мынадай жолдар кездеседі: «Ұзын-ұзын саусақтарының арасында қысылып өлген сигареттің тұқылын күлсалғышқа айналған тәрелкеге фильтрін қайыра мыжып, тастады да, терезесін жауып, төсегіне қарай аяңдады» ([//http://www.madeniportal.kz/article/4815](http://www.madeniportal.kz/article/4815)). Бұл жердегі тәрелкенің поэтикаландырылған мәнін, иеленушісінің меншіктік қатынаста қарастыратын мақсатын анықтау үшін осы шығармадағы басқа үзіндіге назар аударып көрсек: «Әйтеуір, о кезде киноға, кафеге, караокеге, ойын-сауық орталықтарына, кейіннен клубтарға бару үшін, өзін дәл сол сәтте бақытты сезіну үшін, бейқам билеп, әндегіп, көңіл көтеру үшін ештеңенің керегі жоқ-ты, ал қазір сол ритмге түсу үшін алдымен алкогольден ұрттап, темекі, кальянын шегіп барып қана, өзін еркін ұстайды» ([//http://www.madeniportal.kz/article/4815](http://www.madeniportal.kz/article/4815)). Тәрелкенің өзі тұтынушысына қатысты алғанда тұтынушысының жаман әдеттерге жақындығын ғана емес, мінез-құлығын көрсетіп тұр. Тұтынушы қыздың өмірінің қиын екендігін, іші толған мұң-қайғы, мазасыздық екендігін автор шылым салғышқа айнала жаздаған тәрелкені суреттеу арқылы, поэтикаландырылған заттың көмегімен жеткізіп тұр.

Әдебиеттегі поп-арт көріністері әр автордың дүниетанымына, болып жатқан құбылыстарға көзқарасына байланысты болып, "тұтынушылық заттары" арқылы шығармада жарыққа шығарылып отырады.

Қорытынды

Бастапқы пайда болған кезеңде абстрактілі экспрессионистер жоққа шығарған заттарды поэтикаландырып, абстрактілі экспрессионизмге "үн қатудан" пайда болған "бұқаралық бағыт" өнердің әр тармағында із қалдыра алды. Әлем мәдениетінің бір бөлшегі ретінде қазақ мәдениетіне, оның ішінде әдебиетке енген поп-арт көріністерін анықтау үшін зерттелу аясын бірнеше пән, бірнеше өнер саласы төңірегінде жүргізе отыра талдау жасалды. Бұл поп-арттың әмбебап өнер екенін айғақтай түседі. Шығармалардағы поп-арт детальдерін анықтау кезінде автордың заттыққа деген көзқарасымен қатар, оқырман ретіндегі қабылдау инстинктімен, екі жақты сараптау жасалды.

Қорыта айтқанда, үйреншікті минимализмге, зеріктіргіш конструктивизмге наразылық түрінде қалыптасқан поп-арт әдеби шығармадағы заттарды эстетикаландыруда белгілі бір дәрежеде өзіндік маңызға ие қызмет атқарады деген тұжырым жасай аламыз.

¹Р.Б. Султанғалиева*, ²Ж.Ж. Харисова

Западно-Казахстанский университет имени М. Утемисова

Орал, Казахстан

E-mail: [1r.sultangaliyeva@mail.ru](mailto:r.sultangaliyeva@mail.ru), [2 zharkynay.kharisova@bk.ru](mailto:zharkynay.kharisova@bk.ru)
ORCID ID: [10000-0003-3125-3759](https://orcid.org/0000-0003-3125-3759), [20000-0002-6330-287X](https://orcid.org/0000-0002-6330-287X)

Художественная функция поп-арта в эстетизации предметного мира в литературном произведении

Аннотация: Естественно, что искусство меняется и развивается в соответствии с потребностями человека. Новые люди в новом послевоенном мире получили название "постчеловек" с тех пор, как появился постмодернизм. Спрос постчеловека, взгляд на мир был совершенно отделен от людей общественного периода, предшествовавшего ему. После окончания войны и перехода к эпохе потребления ценности людей эпохи постмодерна изменились, и смысл мира стали искать в других вещах. На основе синтеза искусств и изменений социальных ценностей в обществе произошли различные изменения в литературе. Поп-арт, возникший как художественное направление постмодернизма – яркое тому подтверждение. Поп-арт пришел в культуру в свое время, в то время, когда спрос высок. В большинстве произведений, написанных в те времена, стали проявляться художественные особенности, характерные для поп-арта.

В статье рассматриваются особенности поп-арта и его возможности влияния на литературу через искусство живописи, скульптуры, дизайна. В отличие от предшественников в потребительском обществе, то, что ставилось выше, раскрывалось через образы героев произведения. Приводятся доказательства из произведений о влиянии предметов предметного мира на героев этого произведения, о месте предметного мира в жизни людей. В качестве объекта исследования взяты литературные произведения, написанные в период независимости, в которых проявляются элементы поп-арта. В рамках мировой культуры в казахской литературе приводятся теоретические сведения, касающиеся новых для человека горизонтов предметного мира, отражения поэтизированной сущности абстрактного мира. Подробно анализируются особенности использования поп-арта, которые проявили себя в произведениях казахской литературы после Второй мировой войны. Приводятся примеры эстетизации объектов в произведениях и организованных аспектов контекста, в котором они реализованы.

Ключевые слова: искусство, массовое потребление, художественное направление, постмодернизм, поп-арт, абстракционизм.

¹R.B. Sultangaliyeva, ²Zh.Zh. Kharisova
Makhambet Utemisov West Kazakhstan State University
Oral, Kazakhstan.

E-mail: [1r.sultangaliyeva@mail.ru](mailto:r.sultangaliyeva@mail.ru), [2 zharkynay.kharisova@bk.ru](mailto:zharkynay.kharisova@bk.ru)
ORCID ID: [10000-0003-3125-3759](https://orcid.org/10000-0003-3125-3759), [20000-0002-6330-287X](https://orcid.org/20000-0002-6330-287X)

Artistic function of pop art in aesthetization of the subject world in a literary work

Abstract: It is natural that the arts change and develop in accordance with human needs. New people in the new post-war world have been called "posthuman" since postmodernism appeared. The demand of the posthuman, the view of the world was completely separated from the people of the social period preceding it. After the end of the war and the transition to the era of consumption, the values of postmodern people changed, and the meaning of the world began to be sought in other things. On the basis of the synthesis of art forms and changes in social values in society, there have been various changes in the literature. Pop art, which has emerged as an artistic trend in postmodernism, is a clear proof of this. Pop art came into the culture in its time, at a time when demand is high. In most of the works written at that time, the artistic features characteristic of pop art began to manifest themselves.

The article examines the features of pop art and its potential in literature, taking into account the manifestation of painting, sculpture, and design in art. Unlike its predecessors in consumer society,

what was put above was revealed through the images of the heroes of the work. The proofs from the works about the influence of the objects of the objective world on the heroes of this work, about the place of the objective world in people's lives are given. The object of the research is literary works written in the period of independence, in which pop art is revealed. Within the framework of world culture, the Kazakh literature provides theoretical information concerning the horizons of the objective world new to man, the reflection of the poetized essence of the abstract world. The features of the use of pop art that appeared after the Second World War in Kazakh literary works are analyzed in detail. Examples of the aestheticization of objects in works and organized aspects of the context in which they are implemented are given.

Key words: art, mass consumption, artistic way, postmodernism, pop art, abstract art.

Информация об авторах:

Р.Б. Султангалиева. М. Ассоциированный профессор (доцент) Западно-Казахстанского университета имени Утемисова, кандидат филологических наук, г. Уральск, Казахстан. E-mail: R.Sultangalieva@mail.ru, ORCID ID: 0000-0003-3125-3759, Scopus ID: 57190441547

Ж.Ж. Харисова. Магистрант 1-курса Западно-Казахстанского университета имени М. Утемисова. Уральск, Казахстан E-mail: zharkynay.kharisova@bk.ru. ORCID ID: 0000-0002-6330-287X.

Әдебиет

- [1]. XXXII Халықаралық екіжылдық өнер көрмесі, Венеция еврей мұражайы, 1964 (ағылш.)
- [2]. Ақтай С. "Мүлдем жарық жанбайтын терезе". https://adebiportal.kz/kz/news/view/safina_aktai_muldem_zharik_zhanbaitin_tereze__22442. (қаз.)
- [3]. Аллоуэй Л. Британдық поптың дамуы. / Липпард. Л.Р. (ред.). Поп-арт Лондон, 1968, Б.36 (ағылш.)
- [4]. Амантай Д. "Шаһардағы жаз". //http://teledidar.kz/posts/533. (қаз.)
- [5]. Амантай Д. Күзгі рандеву. Роман, повестер, әңгімелер. – Астана. Елорда, 2004. – 200 б.(қаз.)
- [6]. Боров Ю.Б. Эстетика. Оқулық. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2020. – 408 бет. (қаз.)
- [7]. Липпард Л.Р. Поп-арт. Нью -Йорк, Вашингтон, 1966. 216 б. (ағылш.)
- [8]. Райан М. Әдебиет теориясы: Кіріспе. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2019. – 292 бет. (қаз.)
- [9]. Рахат Ә. "Үздіксіз әуез". //http://www.madeniportal.kz/article/4815. (қаз.)
- [10]. Сидельникова Е. Поп-арт. Өнердегі фаст-фуд пе?. //https://artchive.ru/encyclopedia/2635~Pop_art (орыс.)

Литература

- [1]. XXXII Международная художественная биеннале, Еврейский музей Венеции, 1964 (англ.)
- [2]. Ақтай С. «Окно, которое совсем не светится». https://adebiportal.kz/ru/news/view/safina_aktai_muldem_zharik_zhanbaitin_tereze__22442. (қаз.)
- [3]. Аллоуэй Л. Развитие британского попа / Липпард. Л.Р. (ред.). Поп-арт. Лондон, 1968, стр.36. (англ.)
- [4]. Амантай А. «Лето в городе» //http://teledidar.kz/posts/533. (қаз.)
- [5]. Амантай Д. Осеннее рандеву. Романы, повесты, рассказы. - Астана. Элорда, 2004. - 200 с. (қаз.)
- [6]. Боров Ю.Б. Эстетика. Оқулық. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2020. – 408 бет. (қаз.)
- [7]. Липпард Л.Р. Поп-арт. – Нью -Йорк, Вашингтон, 1966. – 216 б. (англ.)

- [8]. Райан М. Теория литературы: Введение. – Алматы: Общественный фонд «Национальное бюро переводов», 2019. – 292 с. (каз.)
- [9]. Рахат А. «Непрерывная мелодия». // <http://www.madeniportal.kz/article/4815>. (каз.)
- [10]. Сидельникова Е. Поп-арт. Фаст-фуд в искусстве? // https://artchive.ru/encyclopedia/2635~Pop_art (рус.)

References

- [1]. XXXII Esposizione Biennale Internazionale d'Arte, The Jewish Museum Venezia, (1964) (eng.)
- [2]. Aktay S. "Absolutely no light window". // https://adebiportal.kz/en/news/view/safina_aktai_muldem_zharik_zhanbaitin_tereze_22442 (kaz.)
- [3]. Alloway L. The development of British Pop / Lippard. L. R (ed.). Pop Art. London, (1968), P. 36. (eng.)
- [4]. Amantai D. "Summer in the city". // <http://teledidar.kz/posts/533> (kaz.)
- [5]. Amantai D. Autumn appointment. Novels, short stories, short stories. - Astana; Elord, (2004). - 200 p. (kaz.)
- [6]. Borev Y.B. Aesthetics. Textbook.– Almaty: National Translation Bureau Public Foundation, (2020). - 408 pages. (kaz.)
- [7]. Lippard L.R. Pop Art. New York, Wahington (1966). 216 p. (eng.)
- [8]. Ryan M. Literary theory: Introduction. - Almaty: Public Fund "National Translation Bureau", (2019). - 292 pages. (kaz.)
- [9]. Rakhat A. "Continuous melody". // <http://www.madeniportal.kz/article/4815> (kaz.)
- [10]. Sidelnikova E. Pop Art. Fast food in art? // https://artchive.ru/encyclopedia/2635~Pop_art (rus.)